

Kaziuko mugė

Iš sostinėje vykstančių tradicinių švenčių ryškiai išsiskiria Kaziuko mugė. Visų pirma gilia istorine tradicija, – ji kilusi iš šventojo karalaičio Kazimiero pagerbimo procesijų, rengiamų nuo 1604 metų. Laikui bėgant bažnytinę šventę lydinti prekyba išaugo iki spalvingos trijų dienų Kaziuko mugės. Turėdama 413 metų tradiciją, rodydama rankų darbo išmoningus gaminius, vaišindama kulinarinio paveldo valgiais, džiugindama unikaliomis vilnietiškomis verbomis, mugė neturi lygių aplinkiniuose kraštuose. Istoriniai šaltiniai byloja, kad ši šventė buvo ne tik liaudies meistrų sambūris, sutraukdavęs amatininkus iš atokiausių Lietuvos kampelių ir kaimyninių šalių, bet ir smagus mugės lankytojų ir jos dalyvių pasibuvimas su įvairiausių žanrų muzikantais, artistais.

Prof. Libertas Klimka

Šventės ištakos

Sostinė pavasarį pasitinka nuo senų senovės Kazimierinių kermošiumi, meilingai vadinamu tiesiog Kaziuku. Apskritai kermošius yra prekyba, lydinti bažnytinę šventę (žodžio kilmė vokiška – iš *Kirchmesse*).

Šventasis karalaitis Kazimieras (1458–1484) – nemari Vilniaus legenda. Prie jo kapo Vilniaus katedroje nutikus ne vienam stebuklui, karalaitis 1501 m. buvo paskelbtas palaimintuoju, o kanonizuotas 1602 m. lapkričio 7 d. popiežiaus Klemenso VIII breve. Jo kulto reikšmę Lietuvai gražiai išsakė garsusis pamokslininkas, pirmasis Vilniaus universiteto rektorius Petras Skarga: „...iš tokio aukšto luomo ir karališkos kilmės šventojo jaunikaičio imkime nuolankumo, pasaulio paniekinimo, skaistumo ir kitų dorybių pavyzdį ir modelį. Ir juo labiau jo malda už mus kliaukimės, nes jis mūsų giminaitis, mūsų namiškis, šios karalystės sūnus ir savo liaudies mylėtojas, su mūsų karaliais ir viešpačiais, per kuriuos Viešpats Dievas mus valdo, kraujo ryšiais susijęs; jis nepaliauja rūpinęsis mumis pas Aukščiausiąjį, kuris jam maloningas; ir dabar per tuos karus su Maskva, su nuo Šv. Bažnyčios atskilusiais žmonėmis, jis tikrai pagelbės, kaip ir anksčiau, idant anie, katalikiškos karalystės nesugriovę, patys į tikėjimo vienybę atsiverstų ir kartu su mumis viena širdimi šlovintų Trejybėje vieną Dievą, kurio viešpatystė ir karalystė tęsiasi per amžių amžius“.

1604 m. gegužės 10 d. Vilniuje iškilminga eiseną buvo sutikta iš Romos atgabenta popiežiaus pašventinta purpurinė Šv. Kazimiero vėliava – „labarum“. Procesijos kelias nusidriekė per visą viduramžių miestą, nuo Katedros aikštės iki Rūdininkų vartų ir toliau, iki pat Šv. Stepono bažnyčios užmiestyje, kur buvo saugoma popiežiaus dovana. Dalyviai į eiseną susirikiavo keturiais dideliais būriais. Pirmasis – miesto amatininkai su savųjų bendrijų – cechų vėliavomis, emblemomis ir ženklais. Į eisenos gretas jie stėjo griežtai pagal cecho įkūrimo datą. Auksakaliai – pirmieji; jie karališkąją privilegiją gavo 1495 metais. O viso amatininkų bendrijų Vilniuje tuomet buvo trisdešimt dvi, vėliau jų skaičius išaugo iki šešiasdešimties. Po cechų rikiavosi pirkliai, tada samdomos naktinės sargybos kariai. Ir meistrai, ir kariai – su ginklais, spindinčiais šarvais. Toliau – juodarūbiai; tai dvasininkai, vienuolių broliai, jų išlaikomų mokyklų auklėtiniai. Taip pat ir prie kiekvienos bažnyčios veikusių religinių brolių nariai su savo vėliavomis. Po jų ėjo didikai, lydimi savo vasalų, šlėktų, dvariškių. Miestelėnams didelį įspūdį padarė iš arti matomos garsiųjų šeimų damos, nuolankumo ir nusižeminimo ženklai kukliai apsirengusios, užsigobusios vualiais. Atskirą būrį sudarė universiteto studentai, tuomet vadinti akademikais. Po jų išsirikavo orkestras su Šv. Kazimiero „žemiškąja ir dangiškąja palyda“ – jaunuoliai, persirengę riteriais ir angelais, su dirbtinių lelijų ir baltų rožių žiedais rankose. Iš tų puošmenų palaipsniui išsirutuliojo garsiosios vilnietiškosios verbos – puikūs tautodailės dirbiniai. Eiseną užbaigė maldininkai, atvykę iš tolimesnių parapijų. Miesto gyventojai eisenos kelyje namų fasadus išpuošė žalumynų girliandomis ir kilimais. Po Šv. mišių Šv. Stepono bažnyčioje procesija vėl grįžo į Katedros aikštę. Pakeliui buvo sustota prie tai dienai pastatytų ir labai įspūdingai barokinėmis skulptūromis ir simboliniais paveikslais išpuoštų vartų. Netgi žinomos jų vietos:

Rūdininkų gatvėje netoli Rotušės, ties universitetu Pilies gatvėje ir įeinant į Katedros aikštę. Prie vartų ant pakylės rodyti „gyvieji paveikslai“ iš karaliačio gyvenimo, sakytos šventąjį šlovinančios eiliuotos lotyniškos oracijos.

1636 m. popiežius Urbonas III paskelbė Šv. Kazimierą pirmuoju Lietuvos globėju, o jo kasmetines paminėjimo iškilmes nuo šventojo karaliačio mirties dienos, kovo 4-osios, pratęsė iki oktavos – aštuonių dienų. Iškilmingoji eiseną miesto gatvėmis tapo gražia Vilniaus tradicija. Štai kaip ją mena savo vaikystės metais, XIX a. pirmoje pusėje grafienė Gabrielė Giunterytė-Puzinienė: „Pavasariai, pradėdant nuo kovo 4 dienos, tarsi pagerbdami Lietuvos patroną, linksmi šviesdavo procesijomis, truncančiomis aštuonias dienas ir pereinančiomis visomis miesto gatvėmis, tarytum norint jas pašventinti. Cechai nešdavo vėliavas: vienas vyriausių miestelėnų su kontušu, su konfederate ant galvos ir skeptru rankoje rimtai ėjo pirma kunigo, liaudis paskui juos...“ Šventinė procesija užtrukdavo kone visą dieną. Tad kaipgi apsieiti be prekybos maistu, skanumynais, religine atributika?

Prekymečio plėtra

Miestas gyvas prekyba, tad komercinė šventės dalis pamažu plėtėsi. 1827 metais pirkliai gavo privilegiją per Kaziuką Katedros aikštėje rengti jomarką – ilgesnį laiką, tris dienas trunkantį prekymetį. Pavadinimas kilęs vėlgi iš vokiško *Jahrmarkt* – metų arba svarbiausias turgus. Aikštėje pridėdavo palapinių, stoginių, prekystalių, – vilniečiai tuos laikinus įrenginius vadindavo „būdomis“. Kaip savo atsiminimuose rašo G. Giunterytė - Puzinienė, juose turkai prekiaudavo skaromis, rusai – stiklu ir gelumbe, žydai iš Berdyčevo – saldumynais. Vienas pirmųjų Vilniaus fotografų Juozapas Čechavičius (1818–1888) užfiksavo įspūdingus mugės vaizdus Katedros aikštėje: ten banguoja žmonių jūra. 1901 metais tuo pretekstu, kad prie varpinės pastatytas paminklas Rusijos valdovei Jekaterinai II, turgus buvo iškeltas į Lukiškes. Bet greitai nebetilpo ir ten, nes kermošauti suvažiuodavo apie 2400 vežimų iš aplinkinių kaimų ir visos Vilnijos. Leista prekiauti taip pat ir aplinkinėse gatvelėse, o prekybininkų „būdoms“ paskirta visa Neries krantinė tarp Žaliojo ir Žvėryno tiltų, tik tarpais paliekant vietos karuselėms, šaudykloms, loterijoms ir įvairiems kitiems atrakcionams.

Ir kuo gi anų laikų Kaziukas skyrėsi nuo šiandieninio? Be manufaktūrinių ar fabrikinų gaminių, kurių atveždavo pirkliai, daugiausiai buvo prekiaujama namudiniais valstiečių dirbiniais. Viskuo, ką kaimo vyrai gebėjo pagaminti iš medienos ilgais žiemos vakarais. Tai tvirti namų apyvokos daiktai: statinės, kubiliukai, geldos, sviestamušės, duonkubiliai, liepinės medui, gorčiai, druskinės, pintinės ir krepšiai, įvairūs smulkūs baldeliai. Taip pat žemės ūkio padargų medinės dalys: dalgiakočiai, ranktūriai, kirvakočiai, grėbliai, kinkymo lankai ir kamanos. Medžio tekintojai prekiaudavo verpimo rateliais, o pusberniai – drožtais šaukštais ir samčiais. Miesto žmogui irgi reikėdavo medinių rakandų, – juk gyventa „ūkiškai“. Miestelėnai patys kopūstus ir agurkus raugdavo, namuose skalbdavosi, vaikelius maudydavo. Tad visokios talpos praversdavo, ką jau kalbėti apie krepšius, pintines. Turgų labai pajvairindavo mediniai žaislai vaikams. Būdavo ir labai išmoningų, visai judančių, veikiančių: drugeliai mediniais sparneliais plasnodavo, šuniukai uodegas vizgindavo, meškos malkas pjaudavo. O berniukų akį ypač traukdavo arkliukai: ir ant ratukų, ir ant lingių, dažyti įvairiomis spalvomis, kiti net oda pamušti, su tikrais karčiais. Namudiniais amatais ir verslais Vilnijos krašto žmonės vertėsi nuo seno, nes iš žemės ūkio smėlingose dirvose prasigyventi nelengva.

Trumpai, bet išraiškingai mugę apibūdino Nobelio premijos laureatas rašytojas Česlovas Milošas, prisimindamas savo studentišką jaunystę Vilniuje: „Buvo noras ritualizuoti apeiginius mitus, Vilniaus legendas, kurias atrasdavo kai kurie Vilniaus miesto praeities tyrinėtojai. Be abejo, kai kurie apeiginiai rėmai jau egzistavo, pavyzdžiui, „Kaziukas“. Šventasis Kazimieras kovo ketvirtą būdavo Vilniuje didžiulė šventė. Visas miestas eidavo į Lukiškes, kur valstiečiai net iš labai tolimų vietovių atveždavo parduoti savo prekes. Visų pirma medinius dubenis, šaukštus, įvairius namų reikmenis ir riestainius iš Smurgainių – Smurgainių riestainiai. Visa tai vykdavo, priklausomai nuo oro, arba ant ledo, arba sniego košėje. Dauguma, ypač iš kaimų, suvažiuodavo rogėmis. Nesuskaičiuojama prekydėžių ir vežimų daugybė – visa Lukiškių aikštė jų pilna. Aikštę specialiai šiam tikslui laikydavo.

Visus metus ji tarsi laukdavo šios šventės. Ko tik ten nebūdavo! Ten būtent mačiau būdelėse pardavinėjamas knygas apie Otoną ir Meluziną. Žinoma, pardavinėdavo balionėlius ir širdies formos meduolius. Tai buvo tos pačios šventės kasmetinis ir tikriausiai iš amžiaus į amžių einantis tęsinys“. Neklydo rašytojas savo įžvalgose, – Kaziuko mugė tikrai turi galias istorines šaknis.

Nuo kovo ketvirtosios Vilnius šurmuliudavo 3–4 dienas, priklausomai nuo oro ir prekių gausos. 1928 metais Lenkijos Seime netgi siūlyta kovo ketvirtąją Vilniuje paskelbti nedarbo diena. Tačiau, matyt, daugumos deputatų nenorėta įtvirtinti krašto išskirtinumą, – šventės regioniskumas buvo pernelyg akivaizdus.

Sovietmečiu mugei teko susigūžti Kalvarijų turgavietėje, tuomet vadintoje kolūkine. Pokario metais ten prekiauta ir visokiais sendaikčiais. Tačiau Vilnijos krašto žmonės nepamiršo senosios tradicijos. Keletą dienų apie kovo 4-ąją būdavo galima stebėti nepaprastą prekybos pagyvėjimą. Ir medinių rakandų gausybę turguje. Kažkaip palaiptai muge susidomėjo jaunimas, pirmiausia kūrybinis. Dailės studentai čia ėmė prekiauti savo gamybos papuošalais, švilpynėmis, dūdelėmis, pieštais atvirukais. „Atšilimo“ metais mugės garsas toli nuėjo; suvažiuodavo „neformalų“, studentiško jaunimo iš Maskvos, Leningrado. Smagiai jie leisdavo laiką, kartu lyg atkurdami senąją mugės nuotaiką, su kvieslių šmaikštumu, pardavėjų liežuvio miklumu. Kas beliko miesto valdžiai, – tik palaikyti mugės kultūrinį vyksmą. Virš Kalvarijų turgavietės vartų kabindavo Kaziuko mugės iškabą, viduje būdavo surenciama pakyla folkloro ansamblių pasirodymams.

Miestui Kaziukas pilnai sugrįžo tik 1991-aisiais, kai buvo leista prekiauti senamiesčio gatvėse ir aikštėse. Prieš septynetą metų mugės infrastruktūros tvarkymą miesto savivaldybė konkurso tvarka atidavė verslininkui Vyteniui Urbai, užėigos „Marceliutės klėtis“ šeimininkui. Jis rūpinasi mugės statiniais, atrakcijomis, apipavidalinimu. Tai daryti jam sekasi neblogai, nes nestokoja išmonės ir humoro jausmo, konsultantais pasitelkia etnografų, be to yra sukaukęs didžiulę kolekciją senovinių technikos įrenginių. Labai mugės lankytojų dėmesį patraukia amato technologijų, gamybos proceso demonstravimas; ar tai būtų kalvystė, ar puodų žiedimas, ar meninė medžio drožyba. Keletą kartų prie Rotušės būdavo pastatoma tarsi kokio miestelio amatų gatvikė. Dabar meistrystė daugiausia demonstruojama Tymo kvartale (anksčiau vadintame Safjanikais, tarp Maironio, Aukštaičių, Paupio gatvių). O kodėl amatininkų laikinųjų dirbtuvėlių neįkurdinus senamiesčio kiemuose?

Prekybiniai stalai ir palapinės dabar nusidriekia nuo Savivaldybės aikštės iki Kūdrų parko, bemaž per du kilometrus. Pilies gatvelėje mugės įkarštyje žmogus prie žmogaus; sunku net prasilenkti, tarsi tais tolimesiais laikais Šv. Kazimiero procesijai žygiuojant. Kas netelpa senamiestyje, gali prekiauti Gariūnų ir Kalvarijų turgavietėse, – ir ten Kaziukas. Be Lietuvos amatininkų ir tautodailininkų, šiandien į mugę jau atvažiuoja meistrų iš Latvijos, Estijos, Lenkijos, Baltarusijos. Manoma, kad mugės lankytojų, vilniečių ir miesto svečių skaičius artėja prie pusės milijono.

Lauktuvės iš Kaziuko

Ką gi iš mugės parveždavo „kermošavo“? Būtinai meduolį – „Kaziuko širdį“. Galima būdavo rinktis įvairiausių dydžių ir spalvų: rudos – su medumi, baltos – su mėtomis, rausvos – su spanguolėmis ar bruknėmis. Arba nupirkti su liukrumi įrašytu mylimosios ar mylimojo vardu. Maža to, būta meduolių su ilgiausiais užrašais, su gražiausiais palinkėjimais bei meilės prisipažinimais. Štai keletas tokių: „Uogele, priimk mano širdį“, „Neturiu aukso, savo širdį dovanuju“, „Pasakyk, mieloji, ar galiu pasibelsti į Tavo širdį?“, „Ilgiuosi, pasakyk ar būsi mano...“, „Tu man vienintelė!“, „Bučiuok mane“... 1940-ųjų mugėje su grupe kauniškių kultūrininkų apsilankęs garsusis mūsų etnografas Balys Buračas „Mūsų rytojau“ laikraštyje rašė: „Žymiausia Kaziuko mugės prekė – tai širdelės. Pažymėtina, kad Vilniaus širdelės ne veltui mugėje turi garbingą vietą ir gerą pasisekimą, nes jos padarytos tikrai gražiai. O tų širdelių buvo įvairių įvairiausių. Vienos iškeptos iš paprasto pyrago, aplaistytos cukrinėmis gėlėmis ir meilės žodeliais, kad net saldu ir miela pažiūrėti, kitos – iš balto pyrago, dažais išrašinėtos, kaip išsiuvinėtos. Buvo taip pat gražiai išsiuvinėtų audeklinių širdelių, išpjaustytų iš medžio, gėlėmis išdažytų“. Tuos garsius meduolius kitados kepdavo rusų sentikiai,

vėliau jų meną perėmė 1672 m. įkurtas bandelių kepėjų cechas. Gaila, kad mūsų laikais „Kaziuko širdis“, buvusi mugės simboliu, taip sumenko, ir dydžiu, ir įvairove. Nebeliko nei meilingųjų užrašų...

Retas kas iš mugės grįždavo be virtinės riestainių ant kaklo. O skaniausi – iš Smurgonių miestelio, kuris prie Neries upės. Kokių tik širdis geidžia: su aguonomis, juodgrūdžiais, garstyčiomis, saldieji, sūrieji. Į mugę suveždavo jų kalnus, net valtimis Nerimi atplukdydavo. B. Buračo vėlgi pastebėta: „Kaziuko mugė stebino visus riestainėlių gausumu. Negalima buvo nė suskaičiuoti, kiek vežimų ir stalų su būdelėmis riestainėlių žagais apkrauta stovėjo. Anot vieno pardavėjo, jeigu visus šios mugės riestainėlius ant virvelės suvertum, virtinė būtų nuo Vilniaus iki Kauno. Tačiau ir pirkėjų netrūko: jau trečią mugės dieną buvo belikę tik porą stalų su keletu virtinėlių palaikių riestainėlių. Seniau gerą vardą turėjo tik Smurgainių riestainėliai. Kadangi dabar Smurgainys liko rusų valdžiai, gerai sekėsi ir Vilniaus riestainėlių kepėjams. Tačiau pardavėjai dar senu įpratimu tebešaukė pirkėjus prie Smurgainių riestainių“. Smurgonių (gudiškai: Smurgainiai) miestelis garsėjo dar ir kunigaikščių Radvilų įkurta meškų dresavimo mokykla, vadinta akademija. Iš ten žvėris parduodavo čigonams ar keliaujantiems cirkininkams. Nei viena mugė neapsieidavo be meškų šokdinimo. O Žemaitijoje, kaip liudija vyskupo Motiejaus Valančiaus 1847 m. ganytojiškas laiškas, meškos dalyvaudavo namų šventinimo apeigose. Štai iš kur vienas svarbiausių Užgavėnių persirengėlių personažų! O senieji vilniečiai prisimena posakį apie kokį netikšą jaunikaitį: „Tam tai tik Smurgonių akademijoje mokytis...“ Prieškariu mugėje sukinėdavosi pora baltųjų „lokių“, ieškodami, kas nori su jais apsikabinęs nusifotografuoti, o norinčių netrūkdavo. Gi mūsų dienų Kaziuke „meškos“ reklamuoja parduodamą medų.

Senųjų tradicijų gaivinimas tarpukariu

Apie 1935 metus senąsias šventės tradicijas prisiminė studentija. Susirinkę išvakarėse prie Šv. Kazimiero bažnyčios, linksmu karnavaliniu būriu jie patraukė į Lukiškių aikštę. Priekyje ėjo šaukliai su fanfaronais, už jų – persirengę istoriniais pirklų ir karių kostiumais. Iš paskos – vežimai su išraiškinga Vilniaus firmų, prekybinių atstovybių reklama, produkcijos pavyzdžiais ir kt. Tarp jų atskiru būriu įsiterpė garsaus Akademinių keliautojų klubo nariai, save vadinę „valkatomis“. Kas su slidėmis ant pečių, kas „plaukia“ kanoja, įkelta į arkliuko traukiamą vežimą. O jų priekyje klubo prezidentas nešė didžiausią kelionlazdę – klubo ženklą.

1937 metais Eiseną organizavo „Liutnios“ teatro artistai; joje buvo pavaizduotas atsisveikinimas su žiema, išvejant Šaltį ir Gripą. Dar prašmatnesnę procesiją surengė Stepono Batoro universiteto Menų fakulteto studentai 1938 metais – su Šv. Kazimiero statula, mugės simboliais – didžiulėmis „Kaziuko širdimis“. Tada pirmą kartą per Kaziuką pasirodė ir Vilniaus verbos, vadintos tuomet „palmomis“, – jomis vietoj popierinių lelijų buvo apkaišyti procesijos vežimai.

Įdomu, kad mugėje gimė „Šėpos“ teatras. Studentai improvizuodavo marionečių spektaklius – aktualias politinio ir akademinio gyvenimo parodijas. Universitete Kazimierinių išvakarėse ruošti ir moksliniai skaitymai, kuriuose kalbėta apie Šv. Kazimiero kultą, jo istorinę reikšmę, šventės tradicijas. Anų metų Kaziuke vykdavo taip pat humoro ar literatūrinės kūrybos vakarai. Netgi pabrėžiant, kad tai regioninės kultūros renginiai. Pavyzdžiui, 1937 m. pirmoje vakarėlio dalyje buvo atliekami XIX a. pabaigos kupletisto Artūro Bartelso kūriniai, o antroje – linksmą vietinį folklorą žarstė miesto teatrų artistai, apsirengę liaudiškais rūbais.

Turizmo skatinimo sąjunga organizuodavo išvykas traukiniais iš įvairių Lenkijos miestų į Vilniaus Kaziuką. Vagonuose mugės svečiai galėdavę ir pernaktoti. Laikraštyje „Slowo“ spausdintos 1935–1939 metų šventės programos. Kiekvienoje jų nurodyta mugės kvieslių eisena: kokiu laiku ir kuriose gatvėse galima ją sutikti. 1935 ir 1936-aisiais kviesliai žygiavo nuo Šv. Kazimiero bažnyčios pro Katedros aikštę iki Lukiškių aikštės. Sekančiais metais nuspręsta suvaidinti žiemos ir pavasario kovą, tad eisena pasidalino į dvi grupes. Vieni žygiavo nuo Rotušės Didžiąja ir Pilies gatvėmis iki Katedros aikštės; kiti Uosto ir Mickevičiaus gatvėmis (dabartinėmis Pamėnkalnio ir Gedimino prospektu) taip pat iki Katedros aikštės, kur ir įvyko „mūšis“. Tada abi grupės kartu nužygiavo į Maršalo Pilsudskio aikštę (dabartinę Lukiškių). Tų metų šventės programa apskritai buvo turininga:

Linininkų draugija surengė linų pluošto apdorojimo demonstravimą, aikštėse grojo kaimo kapelos iš Mickūnų ir Rudaminos, dainavo chorai, žygiavo kariniai orkestrai. Ir meninis mugės apipavidalinimas buvo įspūdingas: eiseną vėliavomis ir stilizuotomis lėlėmis su tautiniais kostiumais papuošė Menų fakulteto absolventai. Kompozitorius Tadeušas Šeligovskis parašė himną pavasariui. 1938 ir 1939 m. eisenos apsuko ratą: prasidėjusios Barboros Radvilaitės gatvėje, žygiavo pro Katedros aikštę, Gedimino prospektu iki Lukiškių, tada vėl prospektu, Vilniaus ir Vokiečių gatvėmis iki Rotušės aikštės, Didžiąja ir Pilies – iki Katedros. Studentai tais paskutiniaisiais ikikariniais metais pavakare surengė atskirą korporantų maršą senamiesčio gatvelėmis ir prospektu.

Mugės folkloriškumas

Aštraliežuviai Vilniaus žurnalistai, spaudoje aprašinėdami mugės nutikimus, tai pateikdavo vietine – „tuteišų“ kalba, kurioje apstu ir lietuviškų, ir žydiškų, ir gudiškų žodelių žodelyčių. Dabar tai mokslininkams galėtų būti neblogo medžiaga sociolingvistiniams procesams Vilnijoje nagrinėti. Pavyzdžiui, netgi šventąjį karalaitį vietiniai vadino „swianty Kazimierz“, gi vienas svarbiausių prekyboje žodžių „siūlyti“ lygiai taip ir skambėjo. Tikras Kaziuko mugės kalbos pavyzdys – tokia frazė: „Pošla na Kaziuka, kupila viščiuką. Ni spieva, ni gieda, tčeba papjauti...“ Prisiminimus apie Kaziuko prieškarinę mugę parašęs L.J. Malinovskis net jos kalbos žodynėlį yra sudaręs.

Ko jau ko, bet liaudiško humoro ir muzikavimo mugėje tikrai nestokota. Juk žmonių nuotaika – pavasariška, kaip čia be pokštų ir smagių pasižodžiavimų... Štai B.Buračas etnografo žvilgsniu pastebėjo: „Medinių lumzdelių pardavėjas, linksmas dzūkas, tris dienas lumzdeliu linksmo mugės lankytojus ir išpardavė visus savo darbo muzikos instrumentus. Kitas panašus muzikantas turėjo didelį pasisekimą su savo gamybos vaikiškais smuikeliais. Gal kiek menkesnę paklausą turėjo medinės akėčios, kurios priminė priešistorinius laikus, nes jos padarytos vien iš medžio lazdelių, suraišiotų vytelėmis, ir medinių kuolų. Tokių akėčių buvo bent keletas ir labai pigios – tik 10 litų. Šiauliuose tokios akėčios muziejuje padėtos po stiklais kaip didžiausiai retenybė. Reikia nepamiršti būdingų Vilniaus verbų, kuriomis puošėsi visa Kaziuko mugė, o grįžtantys iš Vilniaus kauniečiai parsivežė jų bent po keletą. Nemažą pasisekimą turėjo ir medinės gėlės, padarytos iš įvairiomis spalvomis nudažytų obliuotų medžio drožlių. Vilniškės lėlės, vaizduojančios Vilnijos kaimo tipus, galėtų rasti gerą rinką ir užsienyje, nes tikrai kruopščiai padarytos. Vilniaus lėlės vaizduoja įvairius ūkio darbus ir kaimo papročius”.

Kad garsėtų kuo plačiau...

Mūsų dienomis Kaziuko mugė – tikras visos Lietuvos tautodailininkų ir amato meistrų suvažiavimas. Galima pasidžiaugti, kad jų dirbiniais išlaikoma senoji tradicija ir įliejama kūrybiško savitumo, individualumo. Kasmėt galima pastebėti naujų originalių dirbinių; kyla ir jų meninis lygis. Pastarųjų metų pastangos tvarkyti mugės infrastruktūrą davė tam tikrų pozityvių rezultatų.

Šimtmetinių tradicijų kermašius tikrai gali ir net privalo tapti europinio masto įvykiu. Vilnietiškas Kaziukas yra geriausia proga parodyti mūsų tradicijas, Lietuvos etninį savitumą.

Šv. Kazimiero kulto ir Kaziuko mugės istorinės datos

1458 m. spalio 3 d. Krokuvoje, Vavelio pilyje karaliui Kazimierui Jogailaičiui ir Elžbietai Habsburgaitei gimė sūnus Kazimieras

1471 m. trylikametis karalaitis dalyvavo karo žygyje į Vengriją, kovojo dėl jos sosto

1484 m. kovo 4 d. auštant, karalaitis Kazimieras mirė Gardine, iškankintas džiovos ir askezės

1501 m. Erazmui Vitelijui (Ciolekui) pranešus apie stebuklus, nutikusius prie karalaičio karsto, popiežius Aleksandras VI suteikė Karališkosios koplyčios lankytojams visuotinius atlaisdus

1513 m. Andrius Kšyckis sukūrė pašlovinimo odę karalaičiui

1517 m. pradėtas karalaičio Kazimiero beatifikacijos procesas. Į Lietuvą pasiųsti popiežiaus pasiuntiniai tyrinėti ir aprašyti karalaičio gyvenimo

1521 m. popiežiaus legatas Zacharijas Fereris Krokuvoje išleido karaliačio Kazimiero gyvenimo aprašymą

1602 m. lapkričio 7 d. popiežiaus Klemenso VIII breve karalaitis Kazimieras paskelbtas šventuoju

1604 m. gegužės 10 d. į Vilnių iškilmingai įnešta popiežiaus Romoje pašventinta Šv. Kazimiero vėliava, gegužės 12 d. padėtas kertinis akmuo Šv. Kazimiero bažnyčiai

1609 m. Vilniaus universiteto studentai suvaidino pjesę apie Šv. Kazimierą, dalyvaujant valdovui Zigmantui Vazai

1636 m. Šv. Kazimieras paskelbtas pirmuoju Lietuvos dangiškuoju globėju, jo kasmetinės paminėjimo iškilmės pratęstos iki oktavos; karaliačio palaikai perkelti į Karališkąją koplyčią

1655 m. Vilnių okupavus rusų kariuomenei, Šv. Kazimiero karstas 8 metus buvo saugomas Roženkos miestelyje

1953 m. Katedra buvo uždaryta tikintiesiems, Šv. karaliačio Kazimiero palaikai perkelti į Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčią

1989 m. kovo 4 d. Šv. Kazimiero palaikai iškilmingai sugražinti į Karališkąją koplyčią Arkikatedroje.